

OTKA T 48788

Hungarica Kézirat-kataszter

Megbízott vezető kutató: Földesi Ferenc

Szakmai beszámoló a 2005-2010-i ciklusról

A négy éves ciklus meghosszabbítását két alkalommal kértük az OTKÁtól, a 2009-es, majd 2010-es évre. A hosszabbítási kérelemre szervezési problémák miatt került sor, részben a Besztercebányai Levéltár állított olyan akadályokat, amelyek nem tették lehetővé az ott megkezdett munka folytatását, részben pedig a megbízott vezető kutatóra és a programban résztvevő több kutatóra a 2008-ra meghirdetett Reneszánsz Év olyan feladatokat rótt, amelyek teljes kutatói kapacitásunkat lekötötték.

A ciklus vázlatos programja az volt, hogy egyrészt igyekezzünk lezárni azokat a gyűjteményeket, ahol már korábban kutattunk, és kevés munka volt hátra a teljes áttekintéshez, vagy pedig olyan hatalmas gyűjteményekről van szó, amelyeknek teljes, jegyzékszerű feldolgozására csak más projekt keretében kerülhet sor. Ezt célozták meg a kolozsvári kutatásaink az Akadémiai Könyvtárban és az Egyetemi Könyvtárban. Másrészt hosszas előkészítő munka eredményeként a hungarica-kutatás szempontjából legproblematisabb Szlovákiában sikerült olyan gyűjteményekbe bejutnunk, amelyek korábban de facto hozzáférhetetlenek voltak a kutatók számára. Ezek a kassai Levéltár és Múzeum voltak. Ugyancsak teljesen újnak tekinthető az a terület, amelyet 2010-ben csaknem teljesen sikerült feltérképeznünk, ez a brnoi Levéltár újkori magyar vonatkozású anyaga.

A kutatott gyűjtemények szerinti bontásban a következő eredményekről számolhatunk be.

1. Németország

a) a Münchener Magyar Intézet irattára

Átvizsgáltuk és jegyzéket készítettünk Charlotte Ujlaky, Bogyay Tamás, Hennyey Gusztáv és Ölvedi János hagyatékáról. Ld. a Dokumentumgyűjteményben!

b) Wolfenbüttel, Herzog August Bibliothek Irattára

Átvizsgáltuk és jegyzéket készítettünk a gyűjtemény Irattárában található, magyar tudóskapcsolatokat dokumentáló levelezésről. Ld. a Dokumentumgyűjteményben!

2) Horvátország

a) Horvát nemzeti és Egyetemi Könyvtár

Átvizsgáltuk és jegyzéket készítettünk a gyűjtemény Irattárában található, magyar tudóskapcsolatokat és intézményi kapcsolatokat dokumentáló levelezésről, továbbá magában a gyűjteményben található levélanyagról, ill. kötetes kéziratokról. Ez utóbbiakat műfaji csoportok szerint tartalmazza a kutató jelentése. Ld. a Dokumentumgyűjteményben!

3) Románia

a) Kolozsvár, Akadémiai Könyvtár

A három részre tagolódó kéziratgyűjtemény unitárius kézíratairól már nyomtatott katalógus jelent meg, ezzel a csoporttal nem foglalkoztunk. Átvizsgáltuk viszont az egykori Katolikus Líceum és a Református Kollégium kéziratgyűjteményét. A Katolikus Líceum anyaga modern dokumentumok tekintetében nem túl gazdag, annál jelentősebbnek mondhatók a Református Kollégium 19-20. századi kézíratai. Itt a klasszikus magyar művelődéstörténet nagyjainak levelei, kézíratai nagyszámban megtalálhatók. Sajnos az anyagot az egykorú gyűjtési elveknek megfelelően nem hagyatékként rendezték, így kézirat-együttesként csak id. Szilágyi Ferenc (1762-1828) és ifj. Szilágyi Ferenc (1797-1876) - mindketten a Kollégium professzorai, az utóbbi később országos tanfelügyelő – kézíratait tudtuk áttekinteni. Mindkét együttes jelentős levelezést tartalmaz (Kovachich Márton György, Eötvös József, Tompa Mihály, Jakab Elek, Kriza János, Szabó Károly, Farknói Vilmos).

b) Kolozsvár, Egyetemi Könyvtár

A gyűjtemény őriz hagyatékokat, ám az évtized elején tett kolozsvári utunkhoz képest ez a gyűjteményrész magyar vonatkozású anyaggal nem gyarapodott, legalábbis a cédulakatalógus áttekintése nem hozott elő új adatokat. Kötetes kéziratok tekintetében korábban készült jegyzékeink segítségével kézbe vettünk jó néhány bizonytalan kötetet, illetve a munka legfőbb érdemi részeként az elkészült jegyzékek első részét behasonlítottuk, hogy az adatbázisba vitelkor véglegesnek tekinthető bibliográfiai adatokkal rendelkezünk. A kötetes kéziratok jegyzékét ld. a Dokumentumgyűjteményben pdf-formátumban, illetve a jegyzék első részét a Mokka MS-adatbázisban!

4) Csehország (Morvaország)

a) Brno, Morva Állami Könyvtár

A Könyvtár kéziratgyűjteménye kicsi, mintegy 1400 kötet, modern hagyatékokat nem gyűjtenek, ez Csehországban részben a levéltárak, részben az irodalmi archívumok feladata. A meglévő kéziratok elektronikusan kutathatók, a magyar vonatkozásúak jegyzékét elkészítettük. Ld. a Dokumentumgyűjteményben!

b) Brno, Városi Levéltár

A Városi Levéltár gyűjteménye nem túl nagy, feldolgozottsága meglehetősen kicsi. A hagyatékok jegyzékében egyetlen olyan tétel szerepel, amely magyar vonatkozásban szóba jöhet, a történész, később polgármester Christian D'Elvert hagyatéka. Jegyzéke nincs, a rendezetlen anyag átnézése két kutató két napját vette igénybe, sajnos eredménytelenül, D'Elvert kapcsolatai nem terjedtek ki a magyar történelmi körökre.

c) Brno, Morva Állami levéltár

Morvaország egyik legértékesebb gyűjteménye. Kutatóútjaink rendkívül gazdag eredményt hoztak. Egyrészt a Morvaországban élt magyar családok levéltárait tekintettük át, másrészt a morva-magyar tudóskapcsolatokra koncentráltunk. Az Erdődyek, Nádasdyak, Draskovichok iratai a Vrba család fődjában találhatóak, de a kapcsolatok jellegéből adódóan másutt is találkoztunk velük. A Vrba család

fondjának magyar vonatkozású darabjait ld. a Dokumentumgyűjteményben! Ugyancsak a családi kapcsolatok vonalán került figyelmünk középpontjába a Dietrichstein-fond. Hallatlanul gazdag magyar vonatkozásokban, jegyzékét ld. a Dokumentumgyűjteményben! Már az 1990-es években felfigyeltünk prágai kutatóútjainkon a Berchtold család könyvtárára – jegyzéke: Prága, Nemzeti Múzeum -, most pedig a családi levéltárat volt alkalmunk alaposan megvizsgálni. Rendkívül érdekes és szer-teágazó Berchtold Zsigmond magyar kapcsolatrendszere, ennek dokumentációját ld. a Dokumentumgyűjteményben. Brnoi kutatóútjaink másik területe a 19-20. századi tudóskapcsolatok voltak. Ez is várakozáson felüli eredménnyel járt. Először Johann Peter Cerroni hagyatékát tekintettük át, aki Széchényi Ferentől Mednyánszky Alajosig a magyar reformkor több jeles alakjával kapcsolatban állt. A levelekről készített felvételeket ld. a Dokumentumgyűjteményben! A következőkben elsősorban Beda Dudík irataira koncentráltunk, aki jeles morva történész, a rajhradi bencés monostor apátja volt. Ebben az esetben az egész apátság irattárának jegyzékét kellett áttekintenünk, hat kötet, majd ennek alapján a Dudík-aktákat. A 19. század végének legjelesebb magyar történészei állottak levélkapcsolatban vele, Haynald, Fraknői, Mátray Gábor, Czinár Mór, Rómer, hogy csak a legnagyobbakat említsük. Emellett Dudík elődjének, Gregor Wolnynak aktái között is sikerült néhány magyar dokumentumot találni. Mindezt ld. a Dokumentumgyűjteményben! A levéltár volt az egyetlen hely kutatásaink során, ahol szabadon fényképezhattunk, ennek következtében közel ezer oldalnyi felvételt készítettünk, ezt rendezetten elhelyeztük a Dokumentumgyűjteményben.

A Dokumentumgyűjteményben jegyzékeket és eredeti kéziratok digitális felvételeit helyeztük el. Mind a jegyzékek, mind a felvételek a gyűjtemény neve alatti mappában található. A jegyzékek közé nem csak ennek a ciklusnak a gyűjtéseit helyeztük el, hanem korábbi gyűjtéseket is, ennek bővítése folyamatos. A Dokumentumgyűjteményt DVD-n mellékeljük a jelentéshez. Kérjük az OTKA illetékes hivatalát, hogy a jelentés elbírálása után a DVD-t, vagy legalábbis ennek kép-mappáit semmisítse meg, illetve kezelje zártan, mivel a képek nem publikálhatók, erre egyelőre nem rendelkezünk engedéllyel az őrző-gyűjtemények részéről. (Ez természetesen nem érinti maguknak a szövegeknek a publikálását, csupán reprodukció nem engedélyezett.) A ciklus lezárásaként a megbízott vezető kutató felvette a kapcsolatot az OSzK honlapszerkesztő munkacsoportjával, a Dokumentumgyűjtemény – a képi mappák nélkül – mindenki számára elérhető lesz a könyvtár honlapján, melynek tesztváltozata (B1 verzió) már január végén látható lesz, a tesztelés után pedig megnyílik a honlap. A képi mappákat elhelyeztük az OSzK digitális anyagait kezelő Digitális Magyar Elektronikus Könyvtárban (DMEK), 'nem publikálható' státuszban. Ez azt jelenti, hogy a képi anyag nem jelenhet meg a Magyar Elektronikus Könyvtárban, viszont helyben kutatható, az OSzK Kézirattárán keresztül.

A 2005-2010-es ciklus második felére létrejött a Mokka Ms felületén egy al-könyvtár, OTKA HKK – névvel (<http://www.eruditio.hu/lectio/mokka-ms>). Ebben

az adatbázisban közel 1100 kéziratot regisztráltunk, ez a munka folytatódik, részben megbízásos, részben önkéntes formában. Reméljük, hogy a Mokka elnyeri a Muzeális Könyvtári Dokumentumok Nyilvántartása – funkciót, így a külföldi hungaricumok számára központi adatbázis jöhet létre.

A következő évre nem nyújtottunk be pályázatot, szeretnénk eddigi eredményeinket rendezni, és átgondoltan kijelölni a kutatás-feltárás további irányát. Az elmúlt ciklus azt mutatja, hogy szlovákiai, cseh-, illetve morvaországi gyűjtemények rejtenek teljesen feltáratlan, ismeretlen, a magyar művelődéstörténet számára elsőrangú forrásokat.

Földesi Ferenc
megbízott vezető kutató

Budapest, 2011. január 19.